

فراشناخت چیست؟

فراشناخت^۱ در اصل به معنی فکر کردن در باره‌ی فکر کردن است و یک قاعده‌ی مهم در یادگیری کودکان می‌باشد. فراشناخت به تحول مهارت‌های فکر کردن کمک کرده و آگاهی از روند یادگیری را افزایش می‌دهد. همچنین اثرات استفاده از راهبردها را در یادگیری مواد تازه افزایش می‌دهد. راو^۲ (۱۹۸۸) سه جنبه از موارد اهمیت فراشناخت و یادگیری فراشناختی را به صورت زیر نشان داده است:

● دانش کودکان از فعالیت فراشناختی خود، که به وسیله‌ی فکر کردن با صدای بلند در حین انجام تکلیف مشخص، پیشرفت می‌کنند.

● تشویق و پشتیبانی از آگاهی‌های فراشناختی^۳ در فعالیت‌های شناختی، مانند پرسش‌هایی که کودک باید از خود بکند: آیا این کار پیش از این هم انجام داده‌ام؟ چگونه آن را انجام

دادم؟ آیا این بهترین راه برای رویارویی با این مساله بوده است؟
● تشویق به پرآموزی برای تحول راهبردهای مشخص مرتبط با تکلیف، اعم از اینکه آن تکلیف خواندن، هجی کردن یا نوشتن سازنده باشد.

به طور کلی می‌توان گفت فراشناخت به معنی فکر کردن در باره‌ی فکر کردن، دانش خود و پردازش خود می‌باشد و یاد رک کردن، فهمیدن، کنترل کردن، هماهنگ‌سازی، انتخاب و ارزیابی در طول یادگیری مرتبط است و از طریق درگیر شدن با تکلیف‌های یادگیری و تجربه کردن، تحول پیدا می‌کند.

به این ترتیب یک خواننده‌ی خوب از منظور و هدف خواندن آگاه بوده و سرعت و روش خواندن خود را هماهنگ و متناسب با مواد خواندنی تغییر داده و انعطاف‌پذیری دارد.

تحول مهارت‌های فراشناختی باعث می‌شود که افراد پیشرفت و موفقیت در یادگیری را به خودشان نسبت داده و آن

فراشناخت، نارساخوانی و مهارت‌های مطالعه

گردآورنده: مه‌روفرمند
مربی مرکز مشکلات یادگیری شهر تهران

راناشی از تلاش و آگاهی های خود بدانند و در نتیجه اعتماد به نفس و اطمینان به خود در آنان افزایش یابد.

تحول مهارت های فراشناختی باعث می شود که افراد پیشرفت و موفقیت در یادگیری را به خودشان نسبت داده و آن راناشی از تلاش و آگاهی های خود بدانند و در نتیجه اعتماد به نفس و اطمینان به خود در آنان افزایش یابد

تحول درک مطالب خواندنی و مهارت های بیان نوشتاری^۳ خود کمک کند.

استفاده از مهارت های مطالعه در برنامه ریزی آموزشی

- مهارت های مطالعه^۴ یک جزء اساسی در برنامه ریزی آموزشی برای کودکان نارساخوان است. زیرا آنان به علت وجود مشکلات در سازمان دهی، نیاز به کمک ویژه در این زمینه دارند. مهارت های مطالعه شامل موارد زیر است:

- مهارت های ارتباطی
- انتقال دانش و مهارت
- بازنمایی و مهارت های بینایی
- مهارت های حافظه

مهارت های ارتباطی

مهارت های ارتباطی^۵ واژه ای عمومی است و به جنبه هایی از مهارت های مطالعه که با ارتباط زبانی و نوشتاری تاثیر دارد، مرتبط می باشد. بعضی از عواملی که مهارت های ارتباطی را تحت تاثیر قرار می دهند عبارت اند از: سازمان دهی، ترتیب، متن، بافت تحول طر حواره، اطمینان به خود و انگیزش که در این مقاله به بررسی بعضی از این موارد می پردازیم:

۱- سازمان دهی

کودکان نارساخوان در سازمان دهی افکار خود دچار مشکل می شوند و باید در این زمینه به آنان کمک شود. به عنوان مثال هنگامی که آنان داستانی را می خوانند با طرح پرسش هایی می توان به سازمان دهی افکار آنان کمک نمود. چنین

کودکان نارساخوان و فراشناخت

کودکان نارساخوان^۶ ممکن است مشکلاتی در جنبه های فراشناختی یادگیری داشته باشند. آنها نیاز دارند که به آنان آموزش داده شود که چگونه یاد بگیرند و بین یادگیری های مختلف ارتباط برقرار کنند. راهبردهای فراشناختی با استفاده از قواعد یادگیری های پیشین و با افزایش کارآمدی تکلیف های یادگیری، می توانند یادگیری تازه را برای آنان تسهیل کنند.

دیدگاه سنتی آموزش به کودکان نارساخوان بر این فرض استوار است که این کودکان از برنامه ی آموزشی که با روش چند حسی، متوالی یا زنجیره ای، تراکمی و طبیعت ساخت گرا مشخص شده باشد، سود خواهند برد. برنامه ای که بر شالوده ی پرآموزی و غنی سازی قابل ملاحظه و چشمگیر استوار است. در حالی که این روش ها ممکن است برای افراد نارساخوان کارکرد ضعیف و کمتری داشته باشند، زیرا این روش ها جنبه های فراشناختی یادگیری و استعداد های نهفته یا ناشناخته برای مهارت فکر کردن و سبک و شیوه ی یادگیری را نادیده می گیرند.

ارزیابی از آگاهی های فراشناختی

آموزگار در ارزیابی از آگاهی های فراشناختی و پشتیبانی از تحول آن یک نقش وسیله ای دارد، آموزگار می تواند با مطلع کردن، پرسش های بنیادی از دانش آموزان و همچنین از طریق مشاهده ی رفتار یادگیری آنان، این ارزیابی را انجام دهد. همچنین باید به آنان بیاموزد که:

وقتی که دانش آموزان با یک تکلیف تازه روبه رو می شوند با پرسیدن چنین سوالاتی می توانند از خود یک ارزیابی تجربی به عمل آورند:

- چگونه این کار را پیش از این انجام داده ام؟
  - چگونه با آن روبه رو شده و آن را حل کرده ام؟
  - چه چیزی به نظرم آسان و چه چیزی سخت بود؟
  - چرا این تکلیف به نظرم آسان یا سخت بود؟
  - چه چیزی یاد گرفتیم؟
  - برای به انجام رساندن این تکلیف چه کاری باید انجام دهم؟
  - چگونه باید آن را حل کنم؟
  - آیا باید با روش قبلی آن را حل کرده و به انجام برسانم؟
- دانش آموز با استفاده از راهبردهای فراشناختی می تواند به

پرسش‌هایی می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

داستان در باره‌ی چه بود؟ عنوان آن چه بود؟ شخصیت اصلی که بود؟ شخصیت اصلی را توصیف کنید؟ شخصیت اصلی تلاش می‌کرد تا چه کاری بکند؟ بقیه‌ی شخصیت‌های داستان که بودند؟ بخش اصلی داستان چه بود؟ داستان چگونه تمام شد؟

کودکان نارساخوان نیاز دارند که یک ساختار برای آنان تهیه شود تا بتوانند پاسخ‌های درست را به یاد آورند و این موضوع به سازمان‌دهی پاسخ‌ها (برون‌داد) کمک می‌کند و همچنین در این حالت به سازمان‌دهی درک مطلب و یادگیری از طریق درک مطلب (درون‌داد) نیز کمک می‌شود. همچنین آموزگار می‌تواند از کودک بخواهد که یک داستان نیمه‌تمام را کامل کند. با طرح پرسش‌هایی مانند پرسش‌های مطرح شده یادگیرنده ناچار می‌شود که داستان را برای خود بازگویی کرده و اطلاعات را به صورت مولفه‌هایی چون شخصیت‌های داستان، نتیجه و پایان

داستان، سازمان‌دهی کند.

۲- ترتیب

کودکان نارساخوان ممکن است مشکلاتی در بیان دوباره داستان یا دادن اطلاعاتی در مورد ترتیب زمانی داشته باشند. ترتیب و توالی داستان نیز برای کمک به درک مطلب و آسان‌سازی یادگیری باید تمرین شود. بنابراین در دوباره‌گویی یک داستان باید چهارچوبی برای کودکان فراهم شود که در آن تعدادی حوادث متوالی وجود داشته باشند مانند: داستان چگونه شروع شد؟ بعد از آن چه اتفاقی افتاد؟ بخش اصلی چه بود؟ چگونه پایان یافت؟

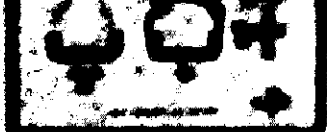
۳- تحول طرح‌حواره

وقتی کودکان یک داستان یا یک قطعه را می‌خوانند نیاز دارند که آن را به چهارچوب دانش موجود در ذهن خود ربط بدهند. بنابراین وقتی که در جریان یک دانش جدید قرار می‌گیرند کوشش می‌کنند تا آن را با چهارچوب دانش پیشین خود هماهنگ و متناسب کنند و آن طرح‌حواره برای موضوع یا آن قسمت از اطلاعات و داده‌ها، پردازش می‌شود. آموزگار پیش از فراهم ساختن موضوعات و اطلاعات تازه برای دانش‌آموز باید از چگونگی تحول طرح‌حواره در او آگاه باشد. راهبردهایی هست که به پیشرفت طرح‌حواره کمک می‌کند. یک مثال که این موضوع را روشن کند می‌تواند در مورد یک داستان باشد:

- ساختار یک داستان
- جزئیات مربوط به مولفه‌های آن ساختار
- ساختار یک داستان می‌تواند در موارد زیر دیده شود:
  - زمینه
  - متن
  - شخصیت‌ها
  - شروع داستان
  - بخش اصلی
  - اتفاقات
  - نتیجه

جزئیات مربوط به مولفه‌های داستان که می‌توانند با مطرح کردن پرسش‌های مناسب یادآوری شود. تعدادی از پرسش‌هایی که به عنوان مثال می‌توانند در این مورد کمک کرده و فهم داستان را آسان‌تر سازند عبارت‌اند:
- هوا چگونه بود؟

- داستان در کجا و چه مکانی شکل گرفت؟
- صحنه را توصیف کنید.
- رنگ‌های اصلی چه بودند؟

انتقال دانش و مهارت‌ها

یک جنبه‌ی کلیدی از ترتیب مهارت‌های مطالعه، انتقال مهارت به دیگر زمینه‌های برنامه‌ی آموزشی است. بنابراین مهارت‌های مطالعه باید به صورت یکپارچه در برنامه‌ی روزانه گنجانده شود؟ به صورت یک موضوع جداگانه نباشد. دانش آموزان باید مهارت‌های مطالعه را در تمامی متون و قطعاتی که می‌خوانند و در تمام برنامه‌های درسی خود به صورت تئوری و عملی به کار گیرند.

مهارت‌های بینایی

کودکان و بزرگسالان نارساخوان ممکن است مشکلاتی در تشخیص موقعیت فضایی - بینایی داشته باشند. این جنبه، اگر چه ممکن است مستقیماً روی برنامه‌ی آموزشی اثر نگذارد، ولی می‌تواند باعث فقدان اعتماد به نفس شود که خود در جنبه‌های دیگر اثر می‌گذارد. بازی‌ها و تمرینات ویژه در زمینه جهت‌یابی و طراحی می‌تواند در این زمینه به کودکان کمک کند. بنابراین استفاده از دستورعمل‌ها و سرنخ‌های بینایی تا حد امکان در یک موضوع از برنامه‌ی درسی، بسیار مهم است. این کار می‌تواند از طریق فعال کردن قدرت تصور و تخیل و تمرین‌های مربوط به آن انجام داد. تمریناتی مانند ساختن الگوهای با کاغذ و مداد رنگی، به وسیله‌ی شکل دادن به تصورات ذهنی و توصیف آنها، باز نمایی‌های گرافیکی و استفاده از پازل‌های ادراکی و بازی‌هایی برای دیدن تفاوت‌ها و تشابهات.

کودکان نارساخوان باید آگاه شوند که توانایی‌های بسیاری در زمینه‌ی بینایی دارند ولی باید به آنان فرصت داده شود تا بتوانند به خوبی از آنان استفاده کنند و آن را به ظهور برسانند، تشخیص موقعیت فضایی بینایی همچنین می‌تواند از آموزش کلاسی نیز انجام شود. به عنوان مثال وقتی دانش آموزان داستان جنگی را خوانده‌اند با طرح پرسش‌هایی این چنین می‌توان به این موضوع کمک کرد.

- جهت حرکت ارتش به کدام سمت بود؟
- محل دیوارها و در و چادرها کجا بود؟
- طراحی شهر و قلعه‌ها چگونه بود؟ و ...

مهارت‌های حافظه

کودکان نارساخوان ممکن است مشکلات زیادی در

عکس: سیدحسین موسوی

یادآوری اطلاعات داشته باشند که به دلیل وجود نارسایی در کارکرد حافظه و حافظه کوتاه مدت می‌باشد. بنابراین باید از راهبردهایی که شامل موارد زیر است استفاده شود: تکرار پریادگیری^۱، استفاده از وسایل یادیار حافظه^۲ و وسایل یادیار حافظه می‌تواند بینایی یا شنوایی بوده و یا هم بینایی و هم شنوایی باشد که به یادآوری مطالب کمک می‌کنند. همچنین مشکلات حافظه کوتاه مدت را می‌توان با تکرار و پریادگیری تا حد زیادی کاهش داد.

زیرنویس‌ها:

1. metacognition	6. study skills
2. Rower	7. communication skills
3. metacognitive awarness	8. over learning
4. dyslexic	9. mnemonics
5. expressive writing	

منبع:

- Reid , G . (2003) . DYSLEXIA: a practitioner's had book. 3rded. Yohn wiley & sons ltd . www.ldon line.org